

Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 koostamise ettepanek

Sissejuhatus	1
1. Arengukava koostamise eesmärk ja vajaduse põhjendus.....	1
2. Valdkonna praegune olukord, arenguvajadused ja eesmärgid aastaks 2035	5
2.1. Olukord Eesti elukestva õppe strateegia 2020 eesmärkide kontekstis	5
2.2. Eesmärgid ja arenguvajadused aastaks 2035	7
3. Arengukava rakendamise mõjude esialgne analüüs.....	13
4. Arengukava koostamise korraldus ja ajakava	13
Lisa. Eesti elukestva õppe strateegia 2020 vahehindamise tulemused	15

Sissejuhatus

Lähtudes Vabariigi Valitsuse 13.12.2005. a määruse nr 302 „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord” § 5 lg 1, esitab Haridus- ja Teadusministeerium (edaspidi *HTM*) Vabariigi Valitsusele ettepaneku koostada haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 (edaspidi *haridusstrateegia 2035*). Haridusstrateegia 2035 koostamise ettepanekus antakse ülevaade selle koostamise vajadusest, haridusvaldkonna praegusest olukorrast, kitsaskohtadest ja tugevustest ning tegevussuundadest ja eesmärkidest aastaks 2035.

Haridusstrateegia 2035 ettepaneku koostamisel on võetud aluseks varasemad [uuringud ja analüüsid](#), ekspertide poolt koostatud [visioonidokumendid](#), [strateegia „Eesti 2035“](#), [haridusstrateegia tööriühmade töö tulemused](#), [avalike arutelude](#) ja [kaasamisürituste raames kogutud tagasiside ja sisend](#) ning [Eesti elukestva õppe strateegia 2020](#) ja [selle vahehindamise tulemused](#).

1. Arengukava koostamise eesmärk ja vajaduse põhjendus

Haridusstrateegia 2035 on kehtiva Eesti elukestva õppe strateegia 2020 (edaspidi *EÕS*) jätkustrateegia, milles seatakse sihid järgmiseks 15 aastaks. EÕSi üldeesmärk¹ on luua kõigile Eesti inimestele nende vajadustele ning võimetele vastavad õpivõimalused kogu elukaare jooksul, et tagada neile isiksusena väärrika eneseteostuse võimalused ühiskonnas, töö- ja pereelus. Haridusstrateegias 2035 jätkatakse sama suunda, kuid soovitakse senisest enam rõhutada inimese enda tahet ja oskust õppida lisaks sellele, et on loodud tingimused ja võimalused õppimiseks.²

Üldeesmärgist lähtudes on EÕSis sõnastatud viis strateegilist eesmärki ehk peamist fookust³:

- 1) **Muutunud õpikäsitus.** Iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetav, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendav õpikäsitus on rakendatud kõigil haridustasemetel ja -liikides.

¹ Eesti elukestva õppe strateegia 2020 [\[link\]](#)

² Arengukava üldeesmärk ja strateegilised eesmärgid on sõnastatud peatükis 2.2.

³ Eesti elukestva õppe strateegia 2020 [\[link\]](#)

- 2) **Pädevad ja motiveeritud õpetajad⁴ ning koolijuhid.** Õpetaja ja koolijuhi töö hindamine ja tasustamine on vastavuses nendele ametikohtadele esitatavate nõuete ja töö tulemuslikkusega.
- 3) **Elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus.** Kvaliteetsed, paindlikud ja mitmekesiste valikutega ning tööturu arenguvajadusi arvestavad õppimisvõimalused ja karjääriteenused on suurendanud erialase kvalifikatsiooniga inimeste arvu erinevates vanuserühmades ja Eesti eri regioonides.
- 4) **Digipööre elukestvas õppes.** Õppimisel ja õpetamisel rakendatakse kaasaegset digitehnoloogiat otstarbekamalt ja tulemuslikumalt, paranenud on kogu elanikkonna digioskused ning tagatud on ligipääs uue põlvkonna digitaristule.
- 5) **Võrdsed võimalused elukestvas õppeks ja õppes osaluse kasv.** Kõigile on loodud võrdsed võimalused elukestvas õppeks.

Praeguse olukorra analüüsist ja ekspertide koostatud visioonidokumentidest kerkis esile viis peamist fookust, mis on haridusstrateegia 2035 koostamisel koostatud nelja suunda (vt Joonis 1) ning „Teaduspõhine mõtteviis ja tippasemel ülikoolid“ fookusteemad on jagatud teaduse, arendustegevuse, innovatsiooni ja ettevõtluse arengukava ja haridusstrateegia vahel ning fookus „Eesti kultuuri ja keele väärtustamine ning sidus ühiskond“ on jagatud keelevaldkonna arengukava ning haridusstrateegia vahel⁵:

- 1) **Ühtne individuaalseid valikuid toetav haridussüsteem** – olulisel kohal on õppija terviklik areng kogu elu jooksul. Arengut toetab õppetasete ja -liikide lõimimine (mitteformaal- ja informaalõppe parem sidustamine formaalõppega), haridusasutuste koostöö, haridussüsteemi paindlikkus ning hariduse kvaliteet. Oluline on võimaldada kiiret ja paindlikku ümber- ja täiendusõpet, tagada õppekeskkonnad, mis toetavad kvaliteetset haridust, sh suurendada taristu ühiskasutust ja ressursitõhusust. Taristu ehitamisel ja uuendamisel tuleb lähtuda kliimanetraalsuse põhimõttest. Õpperuumide ja õppevara arendamisel ja kohandamisel tuleb lähtuda nüüdisaegse õpikäsituse ja keskkonnahoiu põhimõtetest.
- 2) **Õppimine kui koostöö ja õpetaja kui teejuht** – õpetaja ja haridusasutuse juhi roll ja vastutus haridussüsteemis. Õpetaja peab olema üha enam väärtuste kujundaja ja juhendaja ning oma pädevust pidevalt karjääri jooksul arendama. Õpetaja ja õppeasutuse juht on hariduse valdkonna muutuste ellukutsumiseks võtmeisik, kelle karjäär ning enesearengu toetamine tuleb fookusesse tõsta. Õppija individuaalseid valikuid toetava haridussüsteemi kujundamisega suureneb tugispetsialisti roll üld- ja kutsehariduses ning tema koostöö õpetajaga. Õppeasutuse juht peab looma õppimist ja heaolu toetava nüüdisaegse õppekultuuri ning oskuslikult suunama muudatuste juhtimist ja elluviimist. Kõrghariduses uuritakse, arendatakse ja hinnatakse õpetamisoskusi ning õppejõu kui vastava valdkonna tippspetsialistide koolitaja töö on vastavalt väärtustatud.
- 3) **Oskused ja oskuste parem kasutamine** – on oluline, et inimesed omandaksid oskused, mis võimaldavad toime tulla erinevates muutuvates elulistes olukordades ning maksimaalselt teostada oma potentsiaali isikliku ja ühiskondliku heaolu loomisel. On tähtis, et ühiskonnas väärtustataks oskuste kujundamist kõikides eärühmades nii formaalharidussüsteemis kui ka mitte- ja informaalõppes. Suuremat tähelepanu tuleb pöörata aine- ja erialaste ning üldoskuste tasakaalustatud arendamisele.
- 4) **Eesti kultuuri ja keele väärtustamine ning sidus ühiskond** - eesti keele areng kõrgharidus- ja teaduskeelena. On tähtis toetada eestikeelse oskussõnavara loomist ja kasutamist kõikides

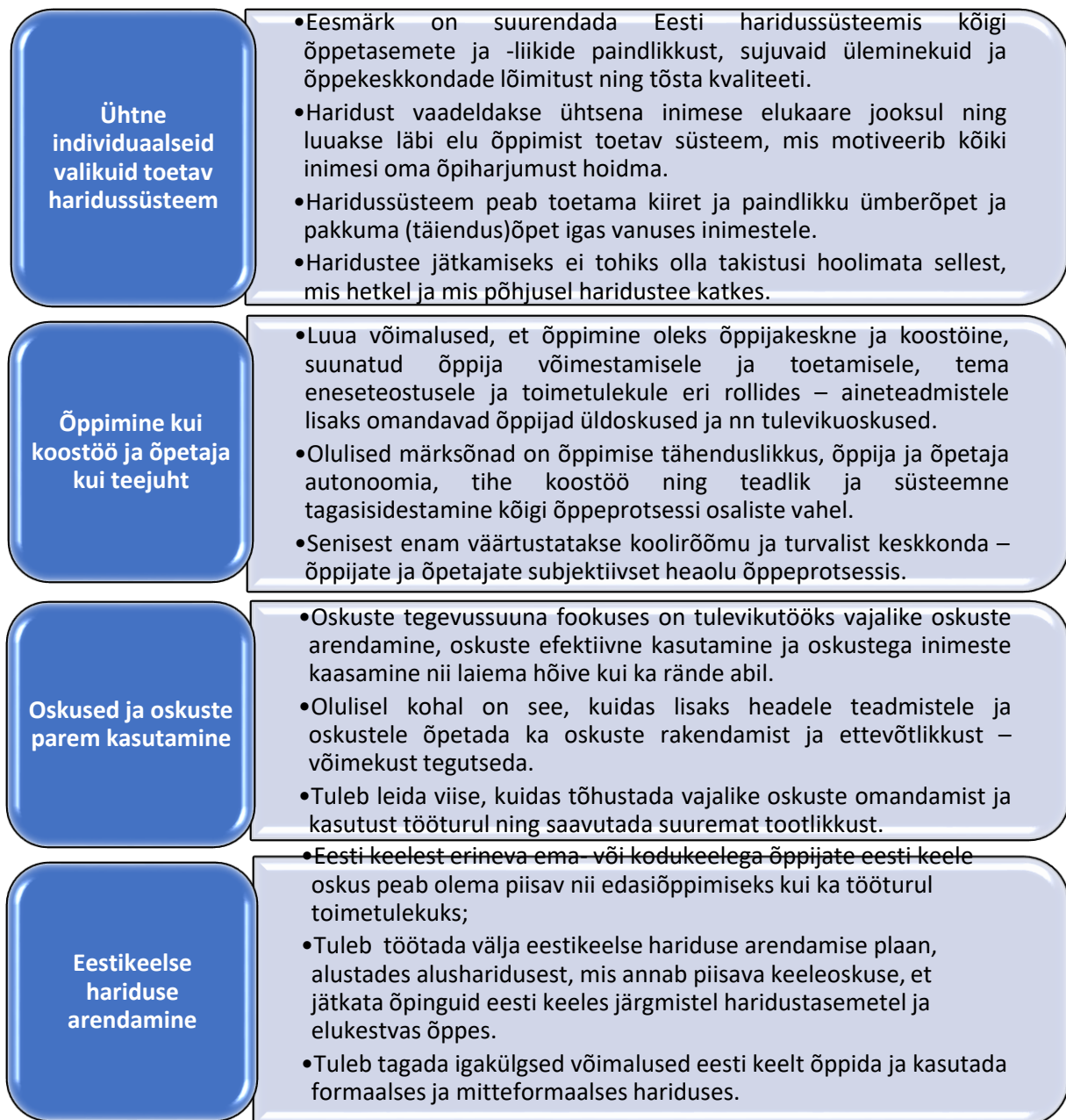
⁴ Õpetaja all mõistetakse dokumendis läbivalt alus- ja üldharidusõpetajat, kutseõpetajat, õppejõudu, tugispetsialisti, koolitajat jt, kes tegelevad õpetamisega. Vastavalt vajadusele on toodud sisse erisused.

⁵ Kolme ekspertrühma visioonidokumendid [[link](#)]

teadus- ja eluvaldkondades ning eestikeelsete kõrghariduse õppekavade säilitamist ja arendamist, et eesti keel oleks jätkuvalt kasutatav kõrgharidus- ja teaduskeelena.

Et parimal moel kasutada ära iga inimese potentsiaali ja toetada ühiskonna arengut, käsitletakse haridusstrateegia 2035 koostamisel läbivate teemadena:

- 1) innovatsiooni hariduses – eesmärgiga tagada tänaste haridusandmete parem kasutamine otsuste tegemisel ning infotehnoloogia efektiivsem kasutamine õppimisel, õpetamisel ja haridusasutuse juhtimisel;
- 2) eestikeelse hariduse arendamist – eesti keelest erineva ema- või kodukeelega õppijate eesti keele oskus peab olema piisav nii edasiõppimiseks kui ka tööturul toimetulekuks. Tuleb töötada välja eestikeelse hariduse arendamise plaan, alustades alusharidusest, mis annab piisava keeleoskuse, et jätkata õpinguid eesti keeles järgmistel haridustasemetel ja elukestvas õppes. Tagada tuleb igakülgsed võimalused eesti keelt õppida ja kasutada formaalses ja mitteformaalses hariduses.

Joonis 1. Haridusstrateegia 2035 fookusteemad.

2. Valdkonna praegune olukord, arenguvajadused ja eesmärgid aastaks 2035

2.1. Olukord Eesti elukestva õppe strateegia 2020 eesmärkide kontekstis

Praeguse olukorra analüüsimisel ja arenguvajaduste kaardistamisel on üheks aluseks võetud EÖSis seatud võtmenäitajate täitmine (vt tabel 1).

Tabel 1. Elukestva õppe strateegia 2020 võtmenäitajate täitmine

Indikaator	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
							siht	tege-lik			
Erinevate osapoolte rahulolu elukestva õppe toimimisega ¹	Metoodika väljatöötamisel						1. mõõtmine				
Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64-aastaste) osakaal (%) ²	29,9	29,1	29,4	28,9	28,5	28,6	26	27	25,5	25	25
Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr (%) ³	12,8	12,6	11,6	12,4	15,7	17,2	18	19,7	19	20	20
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%), sh mehed, naised ³	10,3 13,3 7,3	9,7 13,6 5,8	12 16 7,9	12,2 14,2 10	10,9 14,3 7,4	10,8 14,2 7,3	<10,0	11,3 16,1 6,4	<9,5	<9	<9
1–3 aastat tagasi õpingud lõpetanud 20–34-aastaste tööhõive määr ^{2;4}	74,7	76,8	80,9	80,4	77,1	81,5	80	81,7	81	82	82
Digipädevustega 16–74-aastaste inimeste osakaal (%) ⁵	65	- ⁸	76	87	87	88	-	selgub 2019	-	95 ⁷	-
Tiptasemel oskustega (PISA uuringus 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%), sh											
funktsionaalne lugemisoskus	-	8,4	-	-	11,1	-	10	selgub 2019	-	-	-
matemaatiline kirjaoskus	-	14,6	-	-	14,2	-	16	selgub 2019	-	-	-
loodusteaduslik kirjaoskus	-	12,8	-	-	13,5	-	14,4	selgub 2019	-	-	-
Üldhariduskoolide õpetajate keskmine töötasu, võrreldes kõrgharidusega töötaja keskmise töötasuga Eestis	0,84	0,83	0,88	0,94	0,91	selgub 2019	1	selgub 2020	1	≥1,0	≥1,0
Munitsipaalkoolide õpetajate keskmine palgatase, võrreldes riigi keskmise palgaga (%) ⁶	92	98	102	107	105	106	110	113	110	120	120

¹ 2017. a toimus üldhariduskoolides, lasteaedades ja kutsekoolides esimest korda eri osapoolte (õppijad, vanemad, õpetajad) rahulolu mõõtmine võrreldaval viisil. Indikaatori täpne metoodika on veel väljatöötamisel.

² Eesti Statistikaameti (edaspidi SA) andmed.

³ EUROSTATi andmed. Indikaatorite arvutamisel lähtutakse Eesti tööjõu-uuringust.

⁴ ISCED 2011 tase 3–8.

⁵ EUROSTATi andmed, tabel isoc_sk_dskl_i, http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/isoc_sk_dskl_i.

⁶ Kuigi antud indikaatorit arvutatakse munitsipaalkoolide baasilt, on palgatase eesmärk laiendatav kõikidele üldhariduskoolide õpetajatele ning 2018.a. tegelik tase riigi- ja munitsipaalkoolide keskmisena samuti 113%.

⁷ Sihttase korrigeeritud (alates 2018), et tagada vastavus infoühiskonna arendamise indikaatorile „Interneti mittekasutajate osakaal 16–74-aastaste Eesti elanike seas“ (sihttase 5%).

⁸ Siin ja edasi tekstis '-' – sel aastal ei mõõdetata.

Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64-aastased) osakaal oli Eestis 2018. aastal 27% ehk u 193 000 inimest⁶. Seda on küll mõnevõrra vähem kui eelneval aastal, kuid indikaatori 2018. a sihttasemet ei saavutatud. Eesmärk vähendada eri- ja kutsealase hariduseta inimeste osakaalu on oluline, kuna hariduse omandamine parandab töövõimalusi, loob eeldused edaspidiseks enesearendamiseks ning on aluseks töö tootlikkuse ja efektiivsuse tõusuks.

Elukestvas õppes osalemise määr⁷ on Eestis viimasel kolmel aastal kiirelt kasvanud, jõudes 2018. aastal 25–64-aastaste elanike puhul 19,7%-ni. Kasv on tulnud eelkõige tööalastel koolitustel osalemise arvelt, kuid sagedamini osalevad avaliku sektori töötajad ja nõ valgekraed, mitte ühiskonnas nõrgemal positsioonil olevad inimesed. Samas osalevad järjest enam koolitustel ka vähem traditsioonilised rühmad – mehed, vanemaealised, mitte-eestlased ja madala haridustasemega täiskasvanud.

Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste noorte osakaal⁸ on viimase üheteistkümneme aasta jooksul langenud 14,4%-lt 2007. aastal (kõige kõrgem tase aegreast) 11,3%-ni 2018. aastal. Muret teevad soolised erinevused: madala haridustasemega mitteõppivaid mehi on endiselt rohkem kui naisi.

Viimasel viiel aastal on **1–3 aastat tagasi õpingud lõpetanud 20–34-aastaste tööhõive näitaja** paranenud, 2018. aastal jõuti 81,7%-ni ehk väga lähedale 2020. aastaks seatud sihile (82%). Ka HTMi uuringu „Edukus tööturul“ andmed näitavad, et 2016. aastal kutseharidusõppe lõpetajate hõive oli 2017. a 77% ja töötus 6%; kõrgharidusõppes õpingud lõpetanud inimestest oli 2017. aastal tööga hõivatuid 82%, töötuse määr – 2%. Siiski on märkimisväärne osa lõpetajatest Eesti tööjõuturul väljas: kui vaadata pikemat perspektiivi, siis kümme aastat pärast lõpetamist on kas välismaal või muus mõttes Eesti tööturu jaoks kadunud koguni 17%, sh 22% kutsehariduse ja 14% kõrghariduse lõpetanute. Erialati „kaob“ kutsehariduse lõpetanuid kõige enam tootmise, ehituse, isikuteeninduse ja tervise valdkonnas, kõrghariduses sotsiaal- ja käitumisteadustes, tervise valdkonnas ning keeltes ja kunstides.

2016. aastal avaldati 2015. aastal läbiviidud **PISA testi tulemused**, mille põhjal sai taas kinnitust meie **põhihariduse kõrge tase**. Riikide võrdluses paigutusid Eesti õpilased maailmas keskmiste tulemuste järgi loodusteadustes Singapuri ja Jaapani järel 3. kohale. Euroopa riikidest on Eesti koos Soomega 1.–2. kohal. Eelmise PISA uuringuga võrreldes on meil kasvanud ka tippsooritajate osakaal (lugemises ja vähemal määral loodusteadustes). Kuigi keskmised tulemused on suurepärased, jääb Eesti tippsooritajate osakaalu poolest siiski paljudele riikidele alla. Võib öelda, et Eesti edu PISAs on saavutatud eeskätt tänu tugevale keskmisele tasemele. 2018. aastal viidi läbi ka järgmise PISA vooru testid, tulemused avaldatakse 2019. aasta lõpus.

Digipädevustega 16–74-aastaste inimeste osakaal on viimastel aastatel samuti paranenud. Eurostati andmetel oli 2017. aastal 88%-l täiskasvanutest omandatud vähemalt madal digipädevus. Viimase täiskasvanute oskuste testi PIAAC andmetel oli Eestis probleemiks liiga lihtne ja ühekülgne arvutikasutus ning suur lõhe eri põlvkondade arvutikasutusoskustes ja -harjumustes: tehnoloogiarikas keskkonnas hea või väga hea probleemilahendusoskusega inimesi oli 16–25-aastaste hulgas üle kolme korra rohkem kui 45–65-aastaste hulgas⁹.

Suureks väljakutseks on õpetajate (keskmise) palk. Viimasel kuuel aastal (2013–2018) on **üldhariduskoolide õpetajate palk** kasvanud ligi 60%, ületades 2018. aastal riigi keskmist palka

⁶ Sh need, kes on asunud erialast haridust omandama, kuid on õpingud katkestanud.

⁷ Mõõdetakse Eesti tööjõu-uuringu andmete ja metoodika põhjal viimase nelja nädala jooksul.

⁸ Madala haridustasemega noorte osakaal leitakse Eesti tööjõu-uuringu andmete põhjal, mistõttu tuleks vaadata pigem trende kui üksikaastaid.

⁹ Pruulmann-Vengerfeldt, P. jt (2015). Tehnoloogiarikas keskkonnas probleemilahendusoskuse tase ja IKT kasutus Eesti elanike hulgas. PIAAC uuringu temaatiline aruanne nr 5. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/ikt_final_parandatud.pdf.

13% (keskmine KOV koolide õpetajate palk 1475 eurot)¹⁰. **Kutseõppeasutuste õpetajate palk** on olnud riigi keskmise lähedal ja veidi madalam üldhariduskoolide õpetajate palgast (2014–2016), 2017. a jõudis see riigi keskmisele palgale järele (2017. a – 1285 eurot; 2018. a – 1439 eurot), kuid üldhariduskoolide õpetajate keskmisele palgale jääb see endiselt veidi alla. Märkimisväärselt madalam on **lasteaedades töötavate õpetajate palk** (2018. aastal oli lasteaiaõpetajate keskmine brutokuupalk esialgsetel andmetel 1038 eurot), kuid selle järeleaitamiseks on riik alates 2017. aastast andnud toetusi kohalikele omavalitsustele, kes panustavad ka ise lasteaiaõpetajate palgatõusu. 2018. a tõtsid omavalitsused lasteaiaõpetajate palga 85%-ni üldhariduskooli õpetajate töötasu alammäärast e 978 euroni ning 2019. aastaks peaks lasteaiaõpetajate palk olema vähemalt 90% kooliõpetaja palga miinimumist ehk 1125 eurot kuus ja magistrikraadiga õpetajatel 100% ehk 1250 eurot kuus. Probleemiks on ka kõrgkoolide õppejõudude palgatase, mis ei ole tööturul konkurentsivõimeline. Rektorate nõukogu andmetel oli avalik-õiguslike ülikoolide akadeemiliste töötajate keskmine põhipalk täiskoormusel töötades 2017. aastal 1417–2169 eurot kuus sõltuvalt õppeasutustest. Sarnaselt üldharidus- ja kutsekoolide õpetajatega on ka akadeemiliste töötajate rahulolu sisemiste motivaatoritega (tööga rahulolu) kõrge, kuid märkimisväärselt kriitilised ollakse töötingimuste, sh tasustamise ja maine suhtes. Nii õpetajad kui ka akadeemilised töötajad tunnetavad, et ühiskonnas neid ei väärtustata¹¹.

Poliitikauuringute Keskuse Praxis ja Rakendusüuringute Keskuse CentAR poolt viidi 2018–2019 läbi **EÕSi vahehindamine**¹², kus hinnati kehtiva haridusstrateegia eesmärkide täitmist ja nende rakendamiseks loodud 8 programmi¹³toimimist. Vahehindamise peamised tulemused koos teiste uuringute ja aruannete järeldestega on esitatud dokumendi lõpus olevas lisas.

2.2. Eesmärgid ja arenguvajadused aastaks 2035

Haridusstrateegias 2035 on olulisel kohal õppe kättesaadavus, õppetasemete ja -liikide lõimimine, haridussüsteemi paindlikkus ning hariduse kvaliteet. Haridust tuleb vaadata ühtsena kogu inimese elu jooksul, toetada ja motiveerida inimeste õpitaht ja -harjumusi. Haridussüsteem peab toetama kiiret ja paindlikku ümber- ja täiendusõpet igas vanuses inimestele, et nad saaksid omandada oskused, mis võimaldavad toime tulla erinevates muutuvates elulistest olukordades. Haridussüsteemis on lisaks korraldajatele (kooli pidajad, ministeerium) väga oluline roll ja vastutus õppijal endal, õpetajal ja haridusasutuse juhil. Oluline on toetada asjakohase ja kaasaegse õppe sisu ja metoodika abil õppija kujunemist ennastjuhtiv õppijaks, kes võtab vastutuse oma õppimise eest. On kriitilise tähtsusega, et aastal 2035 oleks kool ihaldusväärne töökeskkond ja koolijuhil ning õpetaja amet prestiižne ja hästitasustatud; õppejõu ja teadlase amet prestiižne ja hästitasustatud. Mitmekesine ja paindlik õpe peab toetama kõigi haridustöötajate oskuste ja teadmiste omandamist ja ajakohasena hoidmist. Õppekeskkond peab olema nüüdisaegne, sh energiatõhus ja turvaline nii õppija kui töötaja jaoks, erilist tähelepanu tuleb pöörata organisatsioonikultuuri arendamisele ning väärtus- ja tõendus põhisele õpetamisele ja juhtimisele. Igas haridusasutuses tuleb väärtustada avatust ja koostööd nii õpetajate ja haridusasutuste vahel kui ka õppeasutuste välise partneritega. Oluline on hoida ja arendada eesti keelt ja kultuuri ning väärtustada iga inimest ja tema eneseteostust. See kõik toetab **haridusstrateegia 2035 üldeesmärgi**¹⁴ saavutamist, mis on sõnastatud järgmiselt: „Eesti

¹⁰ Üldhariduskoolide õpetajate keskmine brutokuupalk (ainult kohalike omavalitsuste koolid).

¹¹ SA Poliitikauuringute Keskus Praxis ja Tartu Ülikool. (avaldamisel). Akadeemilised töötajad teadmusühiskonnas.

¹² SA Poliitikauuringute Keskus Praxis ja Eesti rakendusüuringute keskus Centar (2019) Eesti elukestva õppe strateegia 2020 vahehindamine [\[link\]](#)

¹³ Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusala arengukavad ja programmid [\[link\]](#)

¹⁴ Nii üldeesmärk kui strateegilised eesmärgid on tagasisidestatud haridusstrateegia kolme alatöörühma poolt

inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut“.

Strateegilised eesmärgid on sõnastatud järgmiselt:

1. Õpivõimalused on valikurohked ja kättesaadavad ning võimaldavad sujuvat liikumist haridustasemete ja -liikide vahel.
2. Õpe on õppijakeskne ja tulevikku vaatav ning aitab õppijal elus hästi hakkama saada.
3. Õpivõimalused on vastavuses tööturu arenguvajadustega.

Haridusstrateegia 2035 kavandamiseks on uue perioodi kolme strateegilise eesmärgi lõikes välja toodud Eesti haridussüsteemi kitsaskohad ja tugevused ning tegevussuunad. Kitsaskohad, tugevused ja tegevussuunad ning eesmärgid on läbi arutatud haridusstrateegia töörühmades^{15 16 17 18}. Kuigi nii eesmärgid kui ka tegevussuunad on töörühmades läbi arutatud on need siiski esialgsed ja võivad arengukava koostamise käigus muutuda.

Strateegiline eesmärk 1: Õpivõimalused on valikurohked ja kättesaadavad ning võimaldavad sujuvat liikumist haridustasemete ja -liikide vahel

Tugevused

1. Haridus on ühiskonnas väärtustatud nii riiklikult kui ka ühiskonnaliikmete hulgas.
2. Eesti on võrdsete õpivõimaluste tagamisel ning hariduse kvaliteedilt maailma riikide hulgas tipus.
3. Eesti ülikoolid on rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised ja avatud.
4. Alusharidus on kättesaadav ja valdav enamik eagrupist käib lasteaias.
5. Koolipidajatel, juhtidel ja õpetajatel on suur iseseisvus oma tööülesannete täitmisel, sh ressursside jagamisel. Kõrgkoolidel on suur autonoomia.
6. Kodanikuühiskond panustab haridusse üha enam.
7. Digilahendused ning digioskuste taseme tõus on muutnud hariduse kättesaadavamaks, mitmekesisemaks ja tõhusamaks. Digitaristu on üldhariduskoolides ja kutseõppeasutustes heal tasemel.
8. Riik juhib hariduspoliitikat tõenduspõhiselt.

Kitsaskohad

1. Vastutuse jagunemine riigi, erasektori ja kohaliku omavalitsuse vahel haridussüsteemis on ebaselge. See raskendab koolivõrgu korrastamist ja haridussüsteemi juhtimist.
2. Koostöö haridusasutuste ja -liikide vahel on tagasihoidlik. Õppeasutuste konkurents põhi-, kesk- ja kõrghariduse pakkumisel ei ole alati asjakohane.
3. Erinevad õpiteed keskhariduses ei ole võrdselt väärtustatud.
4. Õpiteede valikut määravad õppijate sugu, päritolu jms tegurid, mis takistavad sotsiaalset mobiilsust, suurendavad hariduslikku ja sotsiaalmajanduslikku ebavõrdsust ning segregatsiooni, sh ka tööturul.
5. Puudub eri ministriumide haldusalasid ja eagruppe hõlmav terviklahendus hariduslike erivajadustega õppijate toetamiseks, olemasolevad tugisüsteemid ei ole piisavalt tõhusad kaasava hariduse rakendamiseks.
6. Varasema õpi- ja töökogemuse arvestamine ei ole ühiskonnas laiemalt juurdunud. Formaalõppes, kutse taotlemisel, töötajate värbamisel ja edutamisel ei arvestata piisavalt

¹⁵ Haridusstrateegia töörühma „Ühtne individuaalseid valikuid toetav haridussüsteem“ taustapaber [\[link\]](#)

¹⁶ Haridusstrateegia töörühma „Oskused ja oskuste parema kasutamine“ taustapaber: [\[link\]](#)

¹⁷ Haridusstrateegia töörühma „Õppimine kui koostöö ja õpetaja kui teejuht“ taustapaber [\[link\]](#)

¹⁸ Haridusstrateegia töörühmade juunikuiste kohtumiste kokkuvõte [\[link\]](#)

mitteformaalses ja informaales õppes ning töökogemuse kaudu omandatud teadmisi ja oskusi.

7. Õppevara ei ole kohati asja- ja ajakohane.
8. Alus- ja üldhariduse kvaliteedi hindamine ei ole süsteemne. Välis- ja sisehindamine on vähe sidustatud. Täienduskoolituses loodud paindlik kvaliteediraamistik ei anna rahastajatele ja õppijatele soovitud kindlust õppe kvaliteedi osas.
9. Kutse- ja kõrghariduses väheneb õppe mitmekesisus ja hariduse regionaalne kättesaadavus ning kõrghariduses väheneb eestikeelse õppe osakaal.
10. Täiskasvanute valmisolek pidevalt elukestvas õppes asjakohaseid oskusi kaasajastada ei ole piisav.
11. Puudub terviklik eestikeelse hariduse arendamise plaan, alustades alusharidusest, mis annaks piisava keeleoskuse, et jätkata õpinguid eesti keeles järgmistel haridustasemetel ja elukestvas õppes. Tagada tuleb igakülgset võimalust eesti keelt õppida ja kasutada formaalses ja mitteformaalses hariduses.
12. Eesti üliõpilaste lühiajaline mobiilsus ei ole oodatud tempos kasvanud, kuid välisüliõpilaste osakaalu kiire kasv on tekitanud arutelu eestikeelse ja ingliskeelse kõrghariduse suhte üle.

Mis peaks aastaks 2035 muutuma?

1. **Õigus kvaliteetsele ja kaasavale haridusele:** haridus on kättesaadav, õppimine on toetatud ja õpivõimalused vastavad õppijate võimetele ja vajadustele. Hariduskorraldus panustab ühiskonna sidusesse.
2. **Haridussüsteem:** õpe on õppijakeskne, õpivõimalused on valikurohked ning liikumine haridustasemete ja -liikide vahel on sujuv. Õpiteed on paindlikud. Rahastamismudelid toetavad õppe kvaliteeti ja koostööd haridussüsteemis. Haridussüsteemi arendamine on tõendus põhine, eri valdkondade teadlased on kaasatud senisest enam haridusprotsesside ja -poliitika kujundamisse.
3. **Koolivõrk:** õppekeskkonnad toetavad kvaliteetse ja tulevikku suunatud hariduse kättesaadavust; taristu arendamisel lähtutakse kliimanetraalsuse põhimõtetest; suureneb haridustaristu ühiskasutus ja ressursitõhusus.
4. **Ühtne Euroopa haridusruum:** kõigil õppuritel on võimalik takistusteta õpirändes osaleda, üha rohkem inimesi räägib lisaks oma emakeelele veel kahte keelt.
5. Paranenud on **haridusturunduse võimekus**, et suurendada Eesti kui haridusriigi atraktiivsust ja haridustehnoloogia edendaja tuntuks.
6. **Regionaalareng:** arengutõuget vajavatele piirkondadele on loodud erilahendused, mis arvestavad piirkonna kultuurikeskkonna ja arengutaustaga.
7. **Haridustaseme tõus:** suurem osa õpingute alustajatest jõuab edukalt lõpetamiseni, tööturu ootustele vastava erialase haridusega inimeste osakaal suureneb.

Muutust toetavad järgmised tegevussuunad:

1. Rahastamismudelite ja -põhimõtete ning tugisüsteemi toimimise ülevaatamine
2. Õppekorralduslike regulatsioonide ülevaatamine (sh VÕTA; töökohal õppimise võimalused; üld- ja kutsekeskhariduse integreerimine, ühtne keskharidusstandard; täiskasvanute õppimisvõimalused; rändetaustaga õppija jne)
3. Formaalhariduse ja mitteformaalse õppe suurem lõimitus, sh muuseumiõppes ja noorsootöös omandatud teadmiste ja oskuste süsteemne arvestamine formaalhariduses
4. Kvaliteediraamistiku loomine ja rakendamine alus- ja üldhariduses ning täiskasvanuhariduses
5. Haridusasutuste võrgu optimeerimine, samas tagades regionaalse kättesaadavuse – regionaalsed hariduskeskused/kutsevaldkondade arenduskeskused ja tugitaristu; taristu ühiskasutus

6. Erivajadusega inimeste hariduskorralduse nüüdisajastamine, haridustugiteenuste ja sotsiaalteenuste loimimine
7. Eesti keelest erineva kodukeelega õppijate hariduskorraldus, sh eesti keele õppimise toetamine.
8. Õpivõimaluste mitmekesistamiseks ja hariduse kvaliteedi tõstmiseks edendatakse rahvusvahelistumist ja õpirännet.

Strateegiline eesmärk 2: Õpe on õppijakeskne ja tulevikku vaatav ning aitab õppijal elus hästi hakkama saada

Tugevused

1. Seadusandlik raamistik toetab õppijakeskset õpet.
2. Õpetajate palgatõus on riiklik prioriteet.
3. Ühiskonnas on usaldus haridustöötajate vastu.
4. Haridustöötajaid ühendavad ja toetavad toimivad võrgustikud (ühendused ja liidud).
5. Õpetaja ja kutseõpetaja kutsed on kirjeldatud kutsesüsteemi osana ja mitmel kutsetasemel. Rakendunud on täiskasvanute koolitaja kutse omistamine.
6. Õpetajate esmakoolituse koondumine ülikoolidesse tagab heal tasemel ettevalmistuse ning haridustöötajatel on mitmekülgsed enesetäiendamise võimalused.

Kitsaskohad

1. Kvalifitseeritud haridustöötajate järelkasv ei ole piisav. Õppejõu karjäär ei ole atraktiivne. Alus-, üld- ja kutsehariduses on alustavate õpetajate ametist lahkumise määr on kõrge.
2. Nüüdisaegne õpikäsitlus ei ole soovitud mahus rakendunud. Tähelepanu õpiedule on formaalhariduses tahaplaanile jätnud õppekeskkondade heaolu aspektid. Õpe ei ole piisavalt õppijakeskne, sh ei ole juurdunud teaduspõhine lähenemine, kuidas õppimist individualiseerida ja toetada kogu elukaare jooksul. Üldoskuste arendamine on vähe väärtustatud.
3. Õpetajatel puudub kutsetasemeid arvestav karjäärimudel.
4. Haridustöötajate oskused õppeprotsessi ja -keskkonna mitmekesistamiseks on ebaühtlased, sh ei suudeta maksimaalselt ära kasutada digivahendite potentsiaali.
5. Õppeasutuste juhtidel ja koolipidajatel on ebaühtlane valmisolek haridusuuendusteks.
6. Koolipidajatel, juhtidel ja õpetajatel napib oskusi andmete analüüsimiseks ja kasutamiseks ning oma töö tõenduspõhiseks ja tulemuslikuks juhtimiseks. Infosüsteeme on palju, kuid vajalik on parem integreeritus.
7. Ülevaade täiskasvanute koolitajate kvalifikatsioonist ja koolituse kvaliteedist on puudulik.

Mis peaks aastaks 2035 muutuma?

1. **Nüüdisaegse õpikäsitluse põhimõtted** on rakendunud kõikidel haridustasemetel ja -liikides. Õpe on õppijaid ja õpetajaid võimestav ning valikuvabadust ja vastutuse võtmist toetav.
2. **Keeleoskus:** välja on töötatud eestikeelse hariduse arendamise plaan, alustades alusharidusest, mis annab piisava keeleoskuse, et jätkata õpinguid eesti keeles järgmistel haridustasemetel ja elukestvas õppes. Tagada tuleb igakülgset võimalust eesti keelt õppida ja kasutada formaalses ja mitteformaalses hariduses.
3. **Üldoskuste omandamine ja arendamine** on võimaldatud kõikide jaoks kogu elu jooksul. Õpingute jooksul on kõik õppijad omandanud lisaks emakeelele vilunud keelekasutaja taseme vähemalt ühes võõrkeeles ja soovituslikult ka teise võõrkeeles oskuse.
4. **Kvalifitseeritud haridustöötajate järelkasv on tagatud.** Haridusvaldkonnas töötamine on väärtustatud ja mainekas. Tugeva identiteediga õpetajaskond seisab oma ameti maine ja

kutseväärikuse eest. Valdkond pakub häid võimalusi professionaalseks arenguks ja eneseteostuseks.

5. **Õppejõudude ja teadlaste** töö on kõrgelt väärtustatud ning see peegeldub mh ka doktorantuuri atraktiivsuses ja efektiivsuses.
6. **Haridustehnoloogia** kasutamine on loomulik osa õppeprotsessist ja Eestis on konkurentsivõimeline haridustehnoloogia sektor.
7. **Õppekavad** toetavad õppijakeskset lähenemist; õppe maht ja sisu on paremas kooskõlas ühiskonna ja tööturu arenguvajadustega. Õppekavaarendus on tõenduspõhine ja kaasav.
8. **Nutikas õppevara ja -metoodika** aitab õppida ja õpetada kõitvalt ja tulemuslikult, anda ja saada vahetut ja sisulist tagasisidet; kasutatakse eri õppekeskkondade (sh digikeskkonna) võimalusi. Haridustöötajad on teadlikud uute tehnoloogiate arengusuundadest, võimalustest ja ohtudest.
9. **Õppeasutuste organisatsioonikultuur** on koostöine, toetab üldoskuste arengut ja kõigi osaliste heaolu.

Muutust toetavad järgmised tegevussuunad:

1. Ühtne arusaam koostöisest, õppijakesksest ja tulevikuvalmidust kujundavast õppest. Leida uusi võimalusi, et pakkuda lapsevanematele spetsialistide tuge ja enesearendamise võimalusi, kuidas olla toetav ja teadlik lapsevanem.
2. Õppijate üldoskuste ja mittekognitiivsete oskuste tähtsustamine ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval.
3. Õppekavade arendus, mis toetab õppijakeskset õpet ja nende rakendamise toetamine.
4. Nutika õppekeskkonna ja -vara (nii õppematerjalid kui ka -vahendid) nüüdisajastamine õppekavade rakendamiseks.
5. Haridustöötajate järelkasv (töötingimuste regulatsioonide ülevaatamine, paindlik sisenemine õpetajakutsesse, populariseerimine).
6. Haridustöötajate professionaalne areng ja uuendused õpetamises (koolitus, mobiilsus, õpianalüütika, õpikeskkonnad, hindamisinstrumendid, õppemeetodid).
7. Tugispetsialisti ja õpetaja suurem koostöö.
8. Haridusasutuste juhtide professionaalset arengu toetamine. Haridusasutuste juhtide töösoorituse seire kehtestamine.

Strateegiline eesmärk 3: Õpivõimalused on vastavuses tööturu arenguvajadustega

Tugevused

1. Väärtusruum ning hea matemaatiline kirjaoskus ja funktsionaalne lugemisoskus soodustavad pidevat oskuste omandamist.
2. Haridus ja töömaailm on kutseüsteemi ja kutsestandardite kaudu süsteemselt sidustatud.
3. Tööandjatel on suur roll hariduse põhiprotsessides (nt õppekavaarendus, praktikakorraldus) ja oskuste vajaduse prognoosimisel.
4. Mitteformaalne õpe on hästi välja arendatud ja mitmekesiste võimalustega. Täiskasvanute osalus elukestvas õppes on kõrge. Noored osalevad aktiivselt noorsootöös, sh huvihariduses.
5. Kutse- ja kõrghariduse kaasaegne taristu on loonud head eeldused koostööks töömaailmaga.
6. Kõrgharidusõppes on IT valdkonna õppurite osakaal kümne aasta kaheksandistunud.

Kitsaskohad

1. Tööturu osaliste roll ja vastutus oskuste arendamise eest ei ole selge.
2. Stiimulid ja tingimused õppeasutuste koostööks töömaailmaga pole piisavad, mh ei kasutata ära töökohapõhise õppe potentsiaali. Tööandjate panus kutse- ja kõrgharidusse ning täiendusõppesse on ebapiisav.

3. Erialase hariduseta ja madala haridustasemega inimeste osakaal on suur. Kõrge väljalangevuse määra tõttu kutse- ja kõrgharidusest ning täiskasvanute gümnaasiumidest jääb kasutamata märkimisväärne osa elanikkonna tööturupotentsiaalidest.
4. Täiendus- ja ümberõpe ning tasemeõpe ei vasta piisavalt tööturu arenguvajadustele.
5. Karjääri- ja ettevõtlusõpe ning kokkupuude töömaailma ja mitmekesiste erialadega on üldhariduskoolides ebaühtlasel tasemel.
6. Kutsestandardite muutmise protsess on jäik ning ei võimalda piisavalt kiiresti ja tõhusalt reageerida tööturu ja ühiskonna muutustele. Praegune ainekeskne õpe üldhariduskoolis ning erialaõpe kutse- ja kõrgkoolides ei toeta piisavalt õppijate üldpädevuste ja tulevikuoskuste arengut.
7. Majandusstruktuur ei soodusta alati erialase hariduse omandamist. Tööandjad ei väärtusta omandatud kvalifikatsioone ja kutseid. Omandatud oskused ja teadmised ei realiseeru tootlikkuse tõususeks. Täiendus- ja ümberõppevõimalustele vähene pakkumine kasvuvaldkondades. Hariduslike erivajadustega inimeste üleminek tööturule ei ole süsteemselt toetatud.

Mis peaks aastaks 2035 muutuma?

1. **Elukestev õpe ja karjääripöörde võimalused:** väärtustatud on oskused, mis loovad suuremat lisandväärtust ning kõigile Eesti inimestele on tagatud tööturul edukaks toimetulekuks vajalike teadmiste ja oskuste omandamise võimalused täiendus- ja ümberõppe kaudu, sh eesti keele kui teise keele õppe võimalused. On loodud toetavad meetmed erivajadustega inimeste tööturule suundumiseks ja seal muutustega kohanemiseks.
2. **Eesti kui talendikeskus:** haridussüsteem, õigusruum ja maksusüsteem soodustavad targaks ettevõtluseks vajalike oskuste arendamist ning vajaduse korral talentide Eestisse meelitamist. Eesti on atraktiivne keskkond nii välismaal õppinud eestimaalaste kui ka Eestis hariduse omandanud välismaalaste jaoks.
3. **Kutsesüsteem:** iga inimese õpitee on kirjas personaalses digiloos; karjääriteenused põhinevad oskuste analüüsil; hariduse ja töömaailma koostöö lähtub oskuste seirest.
4. **Inimeste õpivalikud:** majanduse kasvuvaldkonnad ning rahvuse, keele ja kultuuri säilimiseks olulised ja avalike teenuste pakkumisega seotud valdkonnad on eelisarendatud.
5. **Õppeasutuste ja tööandjate koostöö** on sisukas ja avatud; laieneb töökohapõhine õpe ja praktika võimalused.

Muutust toetavad järgmised tegevussuunad:

1. OSKA arendamine ja kutsesüsteemi reform, mis hõlmaks mh oskuste maatriksi ja klassifikaatori väljatöötamist, oskuste hindamiskriteeriumeid ning –vahendeid eri sihtrühmadele ning erinevate üld- ja eriala oskuste ja osakvalifikatsioonide tunnustamist.
2. Talendipoliitika ja andekaid õppijad toetavad meetmed – erisuguste võimete avastamine, tipposkuste väärtustamine tööturul, suurema lisandväärtusega töökohad
3. Töökohapõhise õppe ja praktika laiendamise võimalused ja kvaliteet
4. Tööandjate ja sotsiaalpartnerite selgem roll ja vastutus, sh tööandjate panus õppekava arendamisel
5. Arengutõuget vajavate inimeste toetamine
6. Täiendusõppe süsteemi kujundamine
7. Kõrgkoolide rahvusvahelise õppe arendamine lähtuvalt kvaliteedist ja tööturuvajadustest.
8. Erialastipendiumid jm meetmed, mis aitavad noorte erialavalikuid kutse- ja kõrghariduses suunata.

3. Arengukava rakendamise mõjude esialgne analüüs

Esialgne haridusstrateegia 2035 mõjude analüüs on lisas 1. Põhjalikum mõjuanalüüs tehakse jooksvalt arengukava koostamise käigus, kaasates seejuures ka haridusstrateegia 2035 töörühmi. Poliitikavalikute tegemise käigus analüüsitakse poliitikasuundade ja tegevuste mõju sihtrühmadele ja horisontaalsetele teemadele (sh muukeelse õppija hariduse korraldus, innovatsioon hariduses) ning hinnatakse võimalikke kaasnevaid negatiivseid mõjusid ja riske. Kavandatava arengukava üldistusaste ei võimalda keskkonnamõjusid vajaliku detailsusega hinnata, mistõttu keskkonnamõjude strateegiline hindamine ei ole vajalik ega otstarbekas.

4. Arengukava koostamise korraldus ja ajakava

Haridusstrateegia 2035 koostamise eest vastutab HTM. Strateegiaprotsess on jaotatud neljaks etapiks: (1) ideekorje ja visiooniloome; (2) strateegiliste arengudokumentide eelnõude väljatöötamine; (3) valikute eelhindamine ja analüüs; (4) elluviimise ettevalmistamine alates 2020. Strateegiaprotsess algas [ideekorjega](#): avalikkusele ja valdkondade esindajatele suunatud üritustega sügisel 2018. Paralleelselt töötasid augustist 2018 kuni märtsini 2019 eksperdirühmad, kes koostasid poliitikavaldkondade ülesed visioonidokumendid kolmel teemal: väärtused ja vastutus, heaolu ja sidusus ning konkurentsivõime. Ekspertide koostatud [visioonidokumendid](#) on üheks sisendiks haridusstrateegia 2035 koostamisel.

HTMi poliitikavaldkondade partnereid ja huvipooli kaasavad töörühmad alustasid tööd juunis 2019. Töörühmade struktuur ja ajakava, alusmaterjalid ja töörühmade arutelude tulemused on kättesaadavad HTMi [kodulehel](#). Töörühmade ülesanne on anda oma panus praeguse olukorra analüüsi, valdkonna eesmärkide, poliitikasuundade ja tegevuste sõnastamise, samuti üldeesmärgi ja strateegiliste eesmärkide sõnastamise. Töörühmad tuginevad oma töös visioonidokumentidele, analüüsile (sh kehtiva arengukava vahehindamine), Euroopa Liidu õigusaktidele ja dokumentidele ning OECD analüüsile. Haridusstrateegia 2035 koostamisel arvestatakse nii „Eesti 2035“ kui ÜRO säästva arengu eesmärkidega.

Koostöös algatusega Huvitav Kool ja valdkonnas tegutsevate MTÜdega on läbi viidud ja veel ka kavandamisel erinevaid huvipoolte kaasamisüritusi üle Eesti. 2018. ja 2019. aastal oli hariduse tuleviku teemadel võimalik kaasa rääkida ka Arvamusfestivalil. Haridusstrateegia 2035 tervikteksti esialgne eelnõu valmib 2019. aasta lõpuks. Selle põhjal koostatakse 2020. aastal programmid strateegiate elluviimiseks järgneval neljal aastal (2021–2024).

Tabel 2. Haridusstrateegia 2035 koostamise ajakava

Tegevus	Tähtaeg
Ideekorje ja avalikud arutelud	alates mai 2018
Visioonidokumentide koostamine	august 2018 – märts 2019
Olukorra analüüs (kitsaskohad ja tugevused)	mai – juuni 2019
Kitsaskohtade, tugevuste ning eesmärkide, tegevussuundade esmane arutelu haridusstrateegia 2035 töörühmades	juuni 2019
Teemapõhised arutelud kitsaskohtade ületamiseks ja lahenduste leidmiseks haridusstrateegia 2035 töörühmades	september 2019
Arengukava koostamise ettepaneku esitamine Vabariigi Valitsusele	november 2019
Poliitikainstrumentide ja programmide põhistruktuuri väljatöötamine	detsember 2019
Eesti Noorteühenduste Liidu juhtimisel toimuvad noorte ja poliitikakujundajate osaluskohtumised üle Eesti	8.11.2019
Haridusstrateegia 2035 töörühmade kohtumine	detsember 2019
Haridusstrateegia 2035 eelnõu koostamine	oktoober – detsember 2019
Haridusstrateegia 2035 eelnõu esitamine kooskõlastamiseks ministriumidele ning siht- ja sidusrühmade esindajatele	jaanuar-veebruar 2020
Haridusstrateegia 2035 eelnõu esitamine Vabariigi Valitsusele	aprill 2020
Haridusstrateegia 2035 esitamine Vabariigi Valitsusele heakskiitmiseks	oktoober 2020
Programmide ja meetmete ettevalmistus	jaanuar – detsember 2020
Haridusstrateegia 2035 jõustumine	jaanuar 2021

Lisa. Eesti elukestva õppe strateegia 2020 vahehindamise tulemused

EÕSi vahehindamise¹⁹ peamised tulemused koos teiste uuringute ja aruannete järeldustega on välja toodud EÕSi viie strateegilise eesmärgi lõikes.

Muutunud õpikäsitus²⁰. Arengukava perioodil töötati välja õpikäsituse nüüdisajastamist suunav raamistik²¹, osapooled on teema tähtsust kinnitanud, kuid pole veel tekkinud ühtset arusaama ning selle rakendumine vajab uuel arengukava perioodil tähelepanu²². Käivitatud on mitmed programmid ja võrgustikud koolikultuuri õppijakesksemaks muutmiseks ja õppijate heaolu suurendamiseks. Üleriigilised regulaarsed koolide rahuloluküsitlused näitavad, et kõigist koolielu aspektidest on õppijad nii üldhariduskoolis kui ka kutseõppeasutustes endiselt kõige kriitilisemad just aktiivsust toetava õpetamise suhtes²³. Eesti koolides on mitmeid häid praktikaid õppijat toetava ja arendava tagasiside andmiseks²⁴, digioskuste ja üldpädevuste kujundamiseks, õppekeskkondade mitmekesistamiseks (nt projekt-, muuseumi-, õuesõpe vmt). Kahjuks ei jõua parimad praktikad ja uuenduslikud õppemeetodid igasse kooli. Puuduvad tõhusad sekkumised struktuursete reformide ja õppekorralduslike muudatuste elluviimiseks, et soovitud uuendused jõuaks kõikidesse haridusasutustesse ja ühtlasi oleks tagatud õppe kvaliteet. Kõrghariduses on samuti jätkuvalt valdavad traditsioonilised õppevormid, uuenduslikumaid formaate on enam kasutusele võetud rakenduskõrgkoolides. Suurem osa üliõpilastest on küll rahul nii õppejõudude kui ka õpetamise kvaliteediga, aga hindavad kriitilisemalt õppejõudude oskust siduda oma ainet eluliste näidetega ning oskust anda ainet loovalt ja huvitavalt, rakendades uuenduslikke õppemeetodeid.^{25, 26, 27}

Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning koolijuhid²⁸. Programmi tegevused²⁹ on aidanud kaasa muutuva õpikäsituse ja kaasava hariduse põhimõtete juurutamisele õppeasutustes, kuid kaasava hariduse valdkond vajab endiselt tähelepanu (täienduskoolituste kvaliteet ja kättesaadavus), et tagada õpetajate valmisolek minna kaasa muutustega kaasava hariduse korralduses. Kuigi Eesti õpetajate palgakasv on olnud üks OECD riikide kiiremaid, on konkurentsivõimelise palga tagamine õpetajatele ja koolijuhtidele endiselt suur väljakutse. Palgakasvu kõrval muutub üha aktuaalsemaks õpetajate ja koolijuhtide hoiakute ja töö kvaliteedi teema.

Elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus³⁰. EÕSi vahehindamine³¹ toob välja, et keskne tegevus käesoleval perioodil antud strateegilise eesmärgi saavutamisel on olnud

¹⁹ SA Poliitikauuringute Keskus Praxis ja Eesti rakenduringute keskus Centar (2019) Eesti elukestva õppe strateegia 2020 vahehindamine [\[link\]](#)

²⁰ Programmid, mis siia panustavad: Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid, kutseharidusprogramm, kõrgharidusprogramm ja üldharidusprogramm, sh õppe- ja karjäärinõustamine

²¹ Raamistik koos seda toetavate alusmaterjalidega on kättesaadav: www.hm.ee/opikasitus.

²² SA Poliitikauuringute Keskus Praxis ja Eesti rakenduringute keskus Centar (2019) Eesti elukestva õppe strateegia 2020 vahehindamine [\[link\]](#)

²³ SA Innove. (2018). 2018. aasta üldhariduskoolide rahuloluküsitluste tagasiside. [\[link\]](#)

²⁴ Aksen, M., Jürimäe, M., Nõmmela, K., Saarsen, K., Sillak, S., Eskor, J., Vool, E., Urmann, H. (2018). Uuring: Eesti üldhariduskoolides kasutatavad erinevad hindamissüsteemid. Tartu: Tartu Ülikool. [\[link\]](#)

²⁵ SA Poliitikauuringute Keskus Praxis ja Tartu Ülikool. (avaldamisel). Akadeemilised töötajad teadmusühiskonnas.

²⁶ SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. (2017). Eesti üliõpilaste eluolu 2016: rahvusvahelise üliõpilaste uuringu EUROSTUDENT VI Eesti analüüs. [\[link\]](#)

²⁷ Ernst & Young Baltic AS. (2017). Eesti kõrgkoolide 2015. a vilistlaste uuring. [\[link\]](#)

²⁸ Siia panustab üldharidusprogramm, sh „Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid“

²⁹ Keskendutud on järgmistele tegevustele: õpetajate koostöövõrgustike arendamine, haridusasutuse juhi kompetentsimudel, koolijuhtide järelkasvuprogrammid, õpikogukondade toetamine, ülikoolide ja koolide koostööprojektid ning koolimeeskondade ühine õppimine haridusuuenduste rakendamiseks, õpetajaameti mainekujundus ja õpetajate töötasu jne.

³⁰ Programmid, mis siia panustavad: üldharidusprogramm, sh õppe- ja karjäärinõustamine, koolivõrgu programm, tööturu ja õppe tihedama seostamise programm, kõrgharidusprogramm ja kutseharidusprogramm.

³¹ SA Poliitikauuringute Keskus Praxis ja Eesti rakenduringute keskus Centar (2019) Eesti elukestva õppe strateegia 2020 vahehindamine [\[link\]](#)

töjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteemi OSKA arendamine. OSKA senised tegevused ja ka OSKA meetodiline arendamine peaksid kindlasti jätkuma uuel strateegiaperioodil. Samuti tõdetakse vahehindamises, et põhi- ja keskharidusjärgse õppe korraldamine töömaailma vajadustest lähtuvalt on meetmena oluline ning samuti on selle meetme all nimetatud tegevusena aktuaalne rahastuspõhimõtete väljaarendamine. Kuigi mitteformaalses õppes osalemine on Eesti töjõu-uuringu järgi märkimisväärselt kasvanud ja suurimat osa õppesest finantseerivad tööandjad ja inimesed ise, sõltub täiskasvanute mitteformaalse õppe riiklik finantseerimine praegu suure osas tõukefondide vahenditest. Tõukefondidest finantseerimise vähenemise puhuks puudub alternatiivne rahastusskeem. EÕSi vahehindamises³² tõdetakse, et praktikakorraldus on üks oluline tegevus, mille kaudu on võimalik parandada õppe ja tööturuvajaduste vastavust ning, mille osas tuleks uuel perioodil enam tähelepanu pöörata praktika korralduse ja kvaliteedi aspektidele, et vähendada praegusi erinevusi kvaliteedis õppeasutuste vahel. Samuti on oluline jätkata tegevustega, mis toetavad tööandjate motiveerimist praktikakohtade pakkumiseks. Teadlike valikute kujundamiseks on info- ja nõustamisteenuste pakkumine oluline arendus ning karjäärinõustajate institutsiooni viimisega töötukassa alla on tehtud oluline samm karjäärinõustamise maastiku korrastamise suunas. Vahehindamises tuuakse ka välja, et praegusel kujul kutsehariduse maine tõstmise asemel tuleks kõigepealt mõtestada kutsehariduse koht Eesti haridusmaastikul ja õpiteel ning vastavalt sellele kujundada mainetegevused.

Digipööre elukestvas õppes³³. Programmi raames on toetatud õppijate ja õpetajate digipädevuste arendamist, töötatud välja suures mahus digitaalseid õppematerjale, uuendatud digitaristut (projektorid, arvutid, võrguühendused jne). EÕSi vahehindamises³⁴ tuuakse välja, et digipöörde programmis kavandatud tegevuste tulemusena on oluliselt laienenud koolide võimalused digiõppevara eesmärgipäraseks kasutamiseks. Samuti leiti, et vajadust täiesti uute alternatiivsete lahenduste järele digiõppevara kättesaadavuse tagamiseks pole, pigem on oluline jätkata siiani kavandatud tegevustega. Digioskuste omandamine õpetajakoolituses on ajaga paranenud. Hiljutistest õpetajakoolituse läbinutest enam kui pooled on omandanud olulise osa oma digioskustest kõrgharidusõppe jooksul. Tööks piisava digioskuste taseme säilitamiseks, teadmiste ja oskuste pidevaks kaasajastamiseks on vaja soodustada õpetajate ja õppejõudude järjepidevat täienduskoolitustel osalemist. Tulemused³⁵ näitavad, et põhikooli õpilaste baasdigioskused on heal tasemel – 83% 9. klassi õpilaste IKT oskused olid vähemalt keskmisel tasemel. Samas ei ole gümnaasiumilõpetajate ja kutsekeskhariduse lõpukursuste oskustasemed võrreldavad ja kutsekeskhariduse õppurite oskuste tase on madalam. Ühtlasi võib eeldada, et EÕSis seatud eesmärk „100% põhikooli lõpetajaid on baasdigioskustega“ ei ole 2020. aastaks saavutatav. EÕSi vahehindamises³⁶ tõdetakse, et uuel perioodil on vaja jätkata järgmiste meetmete ja tegevustega:

- a) Õppe- ja ainekavade arendamine (õppijate digipädevuse arendamisele seatud eesmärgid ja sisu on vaja integreerida aineõpetusse).
- b) E-hindamise arendamine – vajalik on jätkata e-testide, sh e-eksamite ja e-tasemetööde arendamist. Igapäevast õppimist ja õpetamist toetav e-testimine ja õpianalüütika laialdasem eesmärgipärane ja oskuslik kasutamine tervikuna annab koolidele rohkem informatsiooni õpilaste võimete, teadmiste ja oskuste kohta ning toetab parema hariduse pakkumist. Ellu tuleb viia paberivaba kutse taotlemise ja omistamise kontseptsioon (sh e-kutseksam).

³² SA Poliitikauuringute Keskus Praxis ja Eesti rakenduringute keskus Centar (2019) Eesti elukestva õppe strateegia 2020 vahehindamine [link](#)

³³ Sii panustab digipöörde programm.

³⁴ SA Poliitikauuringute Keskus Praxis ja Eesti rakenduringute keskus Centar (2019) Eesti elukestva õppe strateegia 2020 vahehindamine [link](#)

³⁵ Põhikooli lõpetajate digioskuste taset, mida 2016. ja 2017. aastal mõõdeti rahuloluküsitluste andmetele tuginedes, sai 2018 ja 2019. aastal hinnata valimipõhiselt katsetuslikult läbiviidud digipädevuste tasemetöö tulemuste põhjal.

³⁶ SA Poliitikauuringute Keskus Praxis ja Eesti rakenduringute keskus Centar (2019) Eesti elukestva õppe strateegia 2020 vahehindamine [link](#)

- c) Õpetajate täienduskoolitus – kuigi digioskuste iseseisva arendamise osatähtsus õpetajate seas üha kasvab, ei kao ka õpetajate täienduskoolituse vajadus. Koolituste kasuteguri suurendamiseks on vaja tähelepanu pöörata omandatud teadmiste rakendamisele õppetöös.
- d) Digiõppevara arendamine – digiõppevara kasutamine on oluline kõigil haridustasemetel, kuid eelkõige tuleb tagada põhikooli riikliku õppekava läbimist ja keskhariduse omandamist toetava digiõppevara kättesaadavus ning selle kasutuselevõtu võimekus õppes. On oluline toetada õpetajate/õppejõudude võimekust luua ise uudset õppevara. Uued tehnoloogiad (tehisintellekt, virtuaalreaalsus, liitreaalsus, kõnetehnoloogia jne) ja andmeteadus loovad uusi võimalusi õppe kvaliteedi tõusuks.
- e) Hariduse e-teenuste arendamine – koosvõimelised e-teenused toetavad õppeprotsessi ja õppekorraldusega seotud protsesside tõhusust ja läbipaistvust ning info paremat liikumist. Oluline on tagada e-teenuste kasutajamugavus ja töökindlus pidades arendustegevuses ühtlasi sihiks õppija individuaalseid valikuid toetavate infotehnoloogiliste lahenduste olemasolu.
- f) IKT taristu järjepidev uuendamine – viimastel aastatel on toimunud oluline arenguhüpe koolide digitaristu uuendamises. Investeeringute vajadus säilib nii üldhariduskoolides kui kutseõppeasutustes, kuna olemasolev tehnika aegub ja vajab uuendamist, samuti lisanduvad uued tehnoloogilised lahendused (sh virtuaal- ja liitreaalsus, asjade internet jne). Olulist arenguhüpet digitaristu kaasajastamisel vajavad koolieelsed lasteasutused, kuna ootused kaasaegsele õppele infotehnoloogiaga ning eakohaste digioskuste arendamisele on kõrged.

EÕSi vahehindamises³⁷ tuuakse uue suunana järgmisel strateegiaperioodil välja tehisintellekti ja õpianalüütika kasutamine hariduses (nt õppeprotsessi optimeerimisel, hindamisel ja õppimise personaliseerimisel) ning õppimisvõimaluste ja -valikute laiendamine digitehnoloogia toel.

Võrdsed võimalused elukestvaks õppeks ja õppes osaluse kasv³⁸. EÕSi vahehindamises³⁹ tõdetakse, et riigi tugi nõrgema konkurentsivõimega täiskasvanud inimeste õppe toetamisel on aktuaalne ka perioodil 2020+. Täiendavalt tuleks arendada asutuste vahelist koostööd inimeste koolitusvajaduse märkamisel ja õppesse suunamisel. Tegevused keskhariduseta täiskasvanute tasemeõppesse toomiseks on olnud efektiivsed, tegevuste jätkamiseks on vajalik tagada tegevuste rahastus. Samuti tuuakse vahehindamisel välja, et eesti keele õppe järele on väga suur nõudlus ja vajadus ning see peab olema fookuses ka uuel strateegiaperioodil. Demograafilisest arengust lähtudes püsib eeldatavasti jätkuvalt vajadus koolivõrku korrastada. Samuti tuleb tähelepanu pöörata väljalangevusele, mis on kutse- ja kõrgharidusõppes endiselt väljakutse. 2018. aastal valminud analüüs kutsehariduse tugisüsteemidest tõi välja, et katkestamise vähendamisel on võtmetähtsusega tervikliku tugiteenuste süsteemi väljaarendamine, süsteemse toe (sh individuaalne tugi õppijale) pakkumine jmt.⁴⁰ Seega on oluline panustada tugisüsteemide arendamisse ja tegeleda nii ennetusega kui lahenduste otsimisega õpiteede paindlikkuse suurendamiseks, et õppijate individuaalsed huvid ja võimed leiaksid parima võimaliku rakenduse. Tuge vajavate õpilaste arv kasvab, seejuures tunnetab 40–60% õpetajatest, et koolipõhised tugiteenused ei ole kättesaadavad. Kuigi koolides töötavate tugispetsialistide arv on kasvanud, on siiski puudu koolipsühholoogidest ja logopeedidest.

³⁷ SA Poliitikauuringute Keskus Praxis ja Eesti rakenduringute keskus Centar (2019) Eesti elukestva õppe strateegia 2020 vahehindamine [\[link\]](#)

³⁸ Programmid, mis siia panustavad: üldharidusprogramm, sh õppe- ja karjäärinõustamine, koolivõrgu programm, kõrgharidusprogramm ja kutseharidusprogramm.

³⁹ SA Poliitikauuringute Keskus Praxis ja Eesti rakenduringute keskus Centar (2019) Eesti elukestva õppe strateegia 2020 vahehindamine [\[link\]](#)

⁴⁰ Haaristo, H.-S., Kirss, L. (2018). Eesti kutseõppeasutuste tugisüsteemide analüüs. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/kutsetugi_raport.pdf.